

Posudek oponenta disertační práce

Název práce: Archeobotanická charakteristika rostlinných makrozbytků z uloženin doby bronzové a železné z jihočeských sídlištních a pohřebních kontextů

Autorka práce: Mgr. Tereza Šálková

Studijní obor: Archeologie

Školitel: doc. PhDr. Jaromír Beneš, Ph.D.

Oponent: Mgr. Klára Šabatová, Ph.D.

Předložená disertační práce je koncipovaná jako kumulativní spis. Skládá se z úvodní stati (70 stran) a šesti tematických studií publikovaných nebo připravených k publikaci jako samostatné články.

Na prvním místě chci zdůraznit, že za předloženou disertační prací je vidět systematická a zaujatá práce uchazečky, která se archeobotanickému výzkumu dlouhodobě věnuje na všech úrovních od exkavace a flotační přípravy, přes analytickou k syntetické fázi zpracování. Je současně i její zásluhou, že poznání doby bronzové a železné v jižních Čechách dosahuje tak dobré úrovně.

Na počátku jsou stanoveny cíle práce, které mají komplexně shrnout současný stav poznání doby bronzové a železné v jihočeském prostoru na základě archeobotanických pramenů. Uchazečka předkládá výsledky ve třech nových kapitolách diskuse, ale také právě v již předložených studiích.

Ve východiscích (Materiál a metody) si definuje rámec zkoumané problematiky počínaje regionální sídelní strategií (podkapitola Region – klima a sídelní strategie), kde po rešerši vývoje klimatu a osídlení dochází k závěru, že modelované příznivé a nepříznivé klimatické podmínky intenzitu osídlení neovlivňují. Naopak osídlení v jižních Čechách má tendenci se přizpůsobit. Nové osídlení doby železné v regionu dává do souvislosti se zdroji surovin. Jde o daty podložený postřeh, který by si zasluhoval místo mezi závěry, a ne v úvodní části, kde se nachází. Dále se uchazečka věnuje metodice odběru vzorků, separaci a zpracování materiálu. Zde je třeba ocenit systematickosti odběru vzorků, nejen archeobotanických, zejména důraz na srovnatelnost analýz a současně racionalitu odběrů a jejich vyhodnocení.

První řešenou otázkou je druhová struktura kulturních rostlin ve vymezeném regionu. Nové informace poskytují multidimenzionální statistiky. Například průnik pěstovaných plodin mezi střední dobou bronzovou a oběma dobami železnými bych označila za překvapivý. Současně shluková analýza ukazuje jiný obraz. V této souvislosti by bylo dobré uvést, do jaké míry se lokality ve shlucích dendrogramu odlišují svým pravděpodobným zemědělským zázemím. Je to mimo jiné i mezi avizovanými cíli práce. Důležitým výsledkem je, že je možné sledovat vývoj spekter pěstovaných rostlin v regionu a posuzovat tak nezávisle regionální vztahy jinak než na základě kulturních podobností. Dobře je zvládnuta chronologická osa, která ukazuje změny hospodářské orientace mezi delšími obdobími. Jedním z uvedených cílů je zohlednit rozdíly a souvislosti s dalšími evropskými regiony. Je nesporné, že uchazečka své systematizované výsledky zasazuje do celkového stavu poznání archeobotanického výzkumu v Čechách. Ze zahraničního výzkumu srovnává především s alpským regionem a situací v Podunají (4. 1. Šálková et al. 2019). Snad by bylo možné využít i srovnání s jihozápadním Německem (Rösch et al. 2015).

Velmi dobře je pokryta problematika vzniku archeologického a souvisejícího archeobotanického záznamu. Jasně vyplývá odlišnost kontextů sídlištních a pohřebních, a i jejich diachronní formální blízkost. I když uchazečka spolupracuje s velkým množstvím projektů, je velmi těžké najít srovnatelné kontexty jak na úrovni sídlištních, tak i pohřebních komponent, a to samozřejmě výsledky analýz ovlivňuje. Současně uchazečka poukazuje na významný posun interpretačních možností, které poskytuje kombinace archeobotanických a jiných environmentálních metod, jak ukazují i připojené studie (6. 3., 6. 4.). Další vynikající studie k lokalitám Březnice a Hvožd'any zkoumá ekonomický potenciál krajiny a jaké typy polí a kulturní krajiny je možné identifikovat v blízkosti sídlišť a související maximální velikost sídliště (6. 2. Šálková et al. 2022). Významný potenciál pro budoucí archeologický výzkum mají studie, které sledují vznik výplní archeologických objektů a mohou odlišit jejich podobnost či rozdílnost na základě jiných dat než standardních archeologických nálezů, případně odhalit interpretační problémy (6. 3., 6. 6.).

Všechny zpracovávané lokality evidentně poskytly velké množství dat, která ale nejsou ještě plně vytěžena. Uchazečka ve své práci směřuje ke komplexnímu uchopení tématu, jaké nabízejí práce pro jiné regiony (*Amerongen 2016*) a je jisté, že tato data ještě využije.

K hodnocené práci bych uvedla ještě několik obecných připomínek. Název předloženého spisu „Archeobotanická charakteristika rostlinných makrozbytků z uloženin doby bronzové a železné z jihočeských sídlištních a pohřebních kontextů“ nezohledňuje zpracované depoty, které nejsou ani primárně sídlištním, ani pohřebním kontextem.

Některé aktuální práce nejsou ve spisu citovány. Pochopitelné by to bylo u velmi čerstvé práce M. Hajnalové, která vyšla v roce před odevzdáním disertační práce (*Hajnalová 2022*). Více překvapivé je to u studie k zemědělskému osídlení Pošumaví v mladším pravěku (*Dreslerová et al. 2020*).

Práci jednoznačně chybí celkový katalog datového souboru použitého v práci včetně dosud nepublikovaných analýz. A ještě technická poznámka ke grafům v prvních kapitolách diskuse: pracujeme-li na diachronním tématu, je dobré značit období shodnou barvou ve všech grafech.

Nepublikované části práce ukazují další potenciál již získaných dat a žádají si ještě některá doplnění, samostatné studie jsou však příklady vynikající vědecké práce. **Diplomantka jednoznačně prokázala tvůrčí schopnosti v oboru Archeologie. Předložená disertační práce je úplnou vědeckou prací a naplňuje všechna kritéria, aby mohla být předložena k obhajobě.** Na základě předložené disertační práce navrhuji udělit Mgr. Tereze Šálkové titul Ph.D. Práci hodnotím jako výbornou (A).

V Brně 12. 11. 2023

Mgr. Klára Šabatová, Ph.D.

Otázky do diskuse:

1. Jaký je v jižních Čechách vztah mezi možným hospodářským zázemím sídlišť a pěstovanými plodinami?
2. Není průnik pěstovaných plodin mezi střední dobou bronzovou a oběma dobami železnými způsoben původem souborů z hrobových kontextů (ve dvou případech i na stejném stanovišti: Oldřichov, Písek ASIN)?
3. Je metodicky správné srovnávat soubory, které mají různý původ vzniku (např. sídelní a pohřební komponenta)?

Literatura:

- Amerongen, Y. F. v. 2016: Wild West Frisia. The role of domestic and wild resource exploitation in Bronze Age subsistence. Leiden.*
- Dreslerová, D. - Romportl, D. - Čižecký, Č. - Fröhlich, J. - Michálek, J. - Metlička, M. - Parkman, M. - Pták, M. 2020: At the end of the world? Settlement in the Šumava mountains and foothills in later prehistory. Praehistorische Zeitschrift 95, 2, 535-557.*
- Hajnalová, M. 2022: Archeobotanika. Úvod do štúdia archeologických zvyškov rastlín. Bratislava.*
- Rösch, M. - Fischer, E. - Lechterbeck, J. - Kleinmann, A. - Sillmann, M. - Tserendorj, G. - Wick, L. 2015: Bronze Age land use and food production in southwestern Germany in light of botanical on-site and off-site data. In: J. Kneisel, M. Dal Corso and W. Kirleis (ed.), The third food revolution?: setting the Bronze Age Table: common trends in economic and subsistence strategies in Bronze Age Europe. Proceedings of the international workshop "Socio-Environmental Dynamics over the last 12,000 years: the Creation of Landscapes III (15th-18th April 2013)" in Kiel, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 283. Bonn, 201–219.*

